

Crimes Based on Concealment with Emphasis on Child Concealment

Abstract

In this research, the crime of hiding a child is explained and researched based on Iran's criminal policy towards hiding crimes and secrecy. Concealment is defined in criminal law terms as the concealment of a person, property, or the actual nature of property for a criminal purpose. Hiding is not a crime in itself; but sometimes it is a matter of concealing an act that endangers public order and the legislature, to prevent it, criminalizes this act and determines the punishment for it. A special law has been passed regarding the abduction of a (newborn) baby only in some legal systems, including Iran. Therefore, in this passage, the constituent elements of the crime of hiding a child from a jurisprudential and legal perspective are examined.

Keywords: concealment, child, dogma, triple elements of the crime

جرایم مبتنی بر اخفاء با تاکید بر اختفای طفل

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۸

طاهره کیاکجوری^۱اصغر عباسی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۱۱

مهدی اسماعیلی^۳**چکیده**

در این پژوهش به تبیین و کنکاش درخصوص جرم اخفای طفل بر مبنای سیاست کیفری ایران در قبال جرایم اخفاء و پنهان کاری پرداخته می شود. اخفا را در اصطلاح حقوق جزا، به پنهان کردن شخص، مال یا ماهیت واقعی مال، با هدف مجرمانه تعریف می نمایند. مخفی نمودن به خودی خود جرم محسوب نمی شود؛ اما گاهی موضوع اخفاء عملی است که نظم عمومی را به مخاطره انداخته و قانون گذار برای جلوگیری از آن، این عمل را جرم انگاری نموده و برای آن مجازات تعیین می نماید. در مورد ربایش نوزاد (تازه متولد شده) تنها در برخی از نظامهای حقوقی و از جمله ایران قانون خاص تصویب شده است. لذا در این رهگذر عناصر متشکله جرم اختفای طفل از منظر فقهی و حقوقی مورد مذاقمه قرار می گیرد.

واژگان کلیدی: اخفاء، طفل، جرم، عناصر سه گانه جرم

^۱ دانشجوی دکترای حقوق، گرایش حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد آیت الله آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، آمل، ایران.

Kiakojouri_tahereh@yahoo.com

^۲ استادیار گروه حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران. (نویسنده مسول) abbasiasghar482@gmail.com

^۳ استادیار گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. dresmaeli@yahoo.com

طفل و کودک با توجه به ویژگی زیستی‌یشان، از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه هستند و طبق قانون هرگونه تعرض به حریم آن‌ها جرم بوده و همه می‌بایست در جهت رشد آن‌ها تلاش نمود. اما در برخی موارد به حقوق نوزادانی که از سرمایه‌های جامعه به حساب می‌آیند تعرض می‌شود که در این مورد قانون بسیار حساس بوده و برای افرادی که مرتکب این گونه اعمال شوند مجازات تعیین کرده است. یکی از مواردی که می‌توان آن را تعرض به حقوق نوزادان تلقی کرد مخفی کردن نوزاد می‌باشد.

پنهان کردن کودک یکی از آن پنهان‌کاری‌هایی است که قانون برای آن مجازات در نظر گرفته است. شرط وقوع این جرم این است که کودک تازه متولد شده باشد. مراد از طفل تازه متولد شده، کودکی است که قابل جابه‌جایی با کودک دیگر باشد یا چهره او قابل تمایز با کودکان دیگر نباشد. این جرم طبق ماده ۶۳۱ م‌شمول مجازات شش ماه تا سه سال حبس خواهد شد. یکی از شرایط جرم بودن این عمل این است که والدین کودک مشخص باشند؛ بنابراین مخفی کردن کودک سر راهی نمی‌تواند جرم مخفی کردن موضوع ماده ۶۳۱ قانون مجازات اسلامی باشد. مراد از طفل در این ماده، کودکی است که تازه متولد شده باشد به گونه ای که، قابل جابجایی با کودک دیگر باشد یا چهره او قابل تمایز با کودکان دیگر نباشد (گلدوزیان، ۱۳۸۸: ۲۳۸).

نظام کیفری باید بتواند با افزایش خطر کشف و تعقیب جرم و محکومیت و نیز با واکنش جزایی متناسب و بازدارنده، مرتکبان جرایم مبتنی بر اخفای طفل را که غالباً حسابگر هستند، متقاعد سازد که بهتر است از ارتکاب اعمال مجرمانه دست بردارند. این کارکرد مستلزم به کارگیری یک سیاست کیفری منسجم و هدفمند است؛ چرا که عنصر مادی این جرم لزوماً با مخفی کاری ارتکاب می‌یابند و الگو و روش آنها تا حدودی با سایر جرایم متمایز هستند. نحوه ارتکاب، ادله‌ی اثبات، نحوه‌ی کشف، رسیدگی و دستگیری و تمایزات و عدم کارایی نظام کیفری سنتی در مقابله با این جرایم است که تبیین رویکرد افتراقی در قلمروی جرایم مبتنی بر پنهان کاری و اخفاء را ضروری می‌نمایاند.

۱- مفهوم طفل یا کودک

در قرآن کریم، روایات و متون فقهی، کلماتی همچون طفل، صبی و صغیر معادل کلمه کودک می‌باشند؛ کودک در لغت به چند معنا آمده است: کوچک، صغیر، طفل و بیجه؛ (دهخدا، ۱۳۸۸: ذیل واژه کودک؛ معین، ۱۳۸۶: ذیل واژه طفل)؛ در مورد معنای طفل آمده است: به فرد ما بین تولد تا زمانی که محتمل شود طفل می‌گویند (طریحی، ۱۴۱۶ق، ج ۴: ۴۱۱).

۲- تعریف آدم ربایی

آدم ربایی، معادل واژه‌های «**kidnapping**»، «**abduction**» در زبان انگلیسی و واژه «**enlevement**» در زبان فرانسه و واژه «اختطاف» در زبان عربی می‌باشد که در برخی موارد، برای مطلق آدم ربایی و در برخی موارد، برای ربودن دختر به منظور عمل نامشروع به کار می‌رود و تعریفهای زیر برای این واژه‌ها بیان شده است: «انتقال یک یا چند شخص از مکانی به مکان دیگر برخلاف اراده آنان، که ممکن است از راه خدعه یا فریفتن یا با زور انجام گیرد» (آذرنوش، ۱۳۹۵: ۴۶۱). انتقال یک شخص بدون رضایت او از محلی به محل دیگر به وسیله زور، تهدید یا فریفتن.

۳- مفهوم اخفاء

«اخفاء» یکی از احکام حروف، در لغت به معنای پوشاندن و پنهان کردن است، و در اصطلاح تجوید، کم اعتمادی بر مخرج حرف یا پنهان کردن حرف هنگام تلفظ آن در شرایطی خاص است (آذرنوش، ۱۳۹۵: ۴۰۲). در فرهنگ های واژه‌ی پارسی واژه‌ی اخفاء به معنای پوشیده داشتن، پنهان داشتن، نهان کردن، پوشانیدن و آشکار نکردن آمده است (معین، ۱۳۸۶: ذیل واژه اخفاء).

اخفا را در اصطلاح حقوق جزا، به پنهان کردن شخص، مال یا ماهیت واقعی مال، با هدف مجرمانه تعریف می نمایند (ایمانی، ۱۳۹۲: واژه‌ی اخفاء). مخفی نمودن به خودی خود جرم محسوب نمی‌شود؛ اما گاهی موضوع اخفاء عملی است که نظم عمومی را به مخاطره انداخته و قانون گذار برای جلوگیری از آن، این عمل را جرم انگاری نموده و برای آن مجازات تعیین می نماید.

کلمه ی اخفاء و مشتقات آن سی و چهار بار در قرآن کریم آمده است. ما برای نمونه به ۳ مورد اشاره می کنیم: ۱- آیه ی ۱۵ سوره ی طه که در آن می فرماید: «ان الساعه آتیه اکاد اخفیها لتجزی کل نفس بما تسعی». بدین معنا که «محققاً ساعت قیامت خواهد رسید و ما آن ساعت را پنهان داریم تا هر نفسی را به پاداش اعمالش در آن روز برسانیم».

۲- آیه ی ۱۷ سوره ی سجده که در آن می فرماید: «فلاتعلم نفس ما اخفی لهم من قره اعین جزاء بما کانوا یعملون». یعنی «هیچ کس نمیداند که پاداش نیکوکاریش چه نعمت و لذتهای بی نهایت که روشنی بخش دل و دیده است در عالم غیب بر او ذخیره شده است».

۳- آیه ی ۵۵ سوره ی اعراف که در آن می فرماید: «ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه انه لایحب المعتدین» یعنی «خدای خود را به تضرع و زاری و به صدای آهسته بخوانید و به خلق ستم می کنید که خدا هر گز ستمکاران را دوست ندارد».

۳-۱- رابطه آدم ربایی و اخفای طفل

آدم ربایی به معنای سلب آزادی تن است؛ بنابراین ابتدا باید معنای آزادی تن را دانست. آزادی تن چنین تعریف شده است: «آزادی بدنی هر فرد بطوری که بتواند از هر نقطه کشور به نقطه دیگر آن، مسافرت نموده یا نقل مکان دهد یا از کشور خود خارج شده و به آن مراجعت نماید و از توقیف بدون جهت محفوظ و مصون باشد. نتیجه این آزادی، لغو بردگی و شبه بردگی، لغو بیگاری، منع توقیف و حبس بدون مجوز اشخاص است». بنابراین آدم ربایی به معنای سلب آزادی تن دیگری بدون رضایت او و با قصد نامشروع، از راه جابجائی از محلی به محل دیگر می باشد. مخفی کردن هم، سلب آزادی تن دیگری بدون رضایت او و به قصد نامشروع از طریق پنهان کردن افراد در محلی می باشد.

۴- اخفای طفل در اندیشه فقهی

در مباحث فقهی، مسائل ربوده شدن انسان به صورتهای مختلف مورد تحلیل قرار گرفته است که دو صورت از مهمترین آن صور بدین قرار است:

صورت اول: اگر کودک صغیری دزدیده شود و سارق او را نفروشد، بیشتر فقهاء نظرشان بر آن است که مرتکب تعزیر می شود (سبزواری، ۱۳۹۰: ۲۸؛ علامه حلی، ۱۴۲۰ق، ج ۳: ۵۵۱)؛ البته برخی هم همانند شیخ طوسی قائل به قطع دست سارق شده اند (شیخ طوسی، ۱۴۱۴ق، ج ۵: ۳۶۲).

صورت دوم: سارق کودک یا فرد بالغی را برباید و او را بفروشد یا غیر از فروش، در اختیار دیگری قرار دهد. در این فرض بیشتر فقهاء به دلیل اخبار مستفیضه قائل به قطع دست مرتکب شده اند (سبزواری، ۱۳۹۰: ۲۸؛ شیخ طوسی، ۱۴۱۴ق، ج ۵: ۷۱۸). هرچند که برخی هم قول به تعزیر را انتخاب نموده اند (محقق حلی، ۱۴۱۸، ج ۳: ۸۹).

۵- مجازات ربودن طفل تازه متولد شده

ماده ۶۳۱ قانون مجازات اسلامی به جرم دزدیدن و مخفی کردن و جابجا نمودن طفل تازه متولد شده، اشاره دارد که شبیه جرم آدم ربائی می باشد: «هرکس طفلی را که تازه متولد شده است بدزد یا مخفی کند یا او را به جای طفل دیگری یا متعلق به زن دیگری غیر از مادر طفل قلمداد نماید به شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و چنانچه احراز شود که طفل مزبور مرده بوده مرتکب به یکصد هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.»

منظور از طفل تازه متولد شده، همان نوزاد انسان است که نام آدم بر او صدق می کند. بنابراین در اینجا هم جرم آدم ربائی رخ داده است و اگر ماده ۶۳۱ به صورت خاص بیان نمی شد، مشمول ماده ۶۲۱ بود. علت این که قانونگذار واژه (دزدیدن) را به جای واژه (ربودن) برای ربودن طفل به کار برده است در حالی که دزدیدن معمولاً برای ربودن اموال به کار می رود آن است که نوزاد به دلیل ناتوانی از حرکت و دفاع، در حکم مال می باشد، هر چند ممکن است قانونگذار به این تفاوت توجهی نداشته و همان آدم ربائی را اراده کرده باشد؛ زیرا این دو واژه به جای یکدیگر نیز به کار می روند. در مقام تفاوت میان ماده ۶۲۱ و ۶۳۱ ممکن است چنین گفته شود که ماده ۶۳۱ ناظر به موردی است که شخصی، طفل تازه متولد شده را می رباید تا خودش او را بزرگ کند یا برای بزرگ کردن به دیگری بدهد یا آن را به جای فرزند خود بزرگ کند مانند، شخصی که فرزند دختر به دنیا نمی آورد و در بیمارستان دستبند دختری را با دستبند طفل پسر خود عوض می کند. بنابراین چنانچه این تفاوت، صحیح باشد، باید گفت اگر مرتکب ربودن طفل، او را به قصد اخاذی یا هر منظور سوء دیگر برباید، مشمول ماده ۶۲۱ خواهد بود و این احتمال، گرچه از ظاهر ماده ۶۳۱ به دست نمی آید اما احتمالی است که می توان آن را توجیه کرد (زراعت، ۱۳۸۹: ۱۲۵).

پرسشی که در این خصوص مطرح می شود، آن است که اگر شخصی، طفل تازه متولد شده را برباید و تا چند سال او را نزد خود مخفی نگه دارد، آیا عمل او از این جهت که در ابتدا، عنوان دزدیدن طفل را داشته است تا زمانی هم که طفل به سن بلوغ می رسد، همین عنوان را دارد یا ادامه عملیات مخفی کردن و ربودن که در حقیقت نسبت به شخص غیر طفل صورت می گیرد، مشمول ماده ۶۲۱ می شود و یا این که هر دو عنوان مجرمانه بر این عمل صادق است و باید قواعد تعدد جرم را در مورد آن اعمال کرد؟ توجیه احتمال نخست آن است که جرم ربودن طفل، یک جرم مستمر است. بنابراین تا زمانی که ادامه دارد، عنوان ربودن طفل بر آن صدق می کند. دلیلی که برای احتمال دوم می توان اقامه کرد آن است که عنوان جرم ربودن طفل تا زمانی صدق می کند که مجنی علیه، طفل و نوزاد باشد. بنابراین وقتی که طفل بزرگ شد و از حالت نوزاد بودن خارج گردید و مرتکب به عملیات مخفی کردن و ربودن ادامه داد، عنوان جرم دیگری هم بر آن عمل صدق می کند که ادامه همان عمل اولی است و در اینجا تعدد جرم رخ می دهد. به نظر می رسد احتمال نخست با قواعد حقوقی و ظاهر دو ماده، سازگارتر است؛ زیرا ادامه نگه داری طفل، نتیجه جرم ربودن طفل است و ربایند، کودک را ربوده است تا نزد خود نگه داری و او را بزرگ نماید. همچنین اثر دیگری که بر این احتمال

مرتب است، این که اگر رباینده طفل، آسیبی به کودک برساند یا او را به قتل برساند، تابع مقررات عمومی قتل و ایراد صدمه خواهد بود و احکام خاص آدم ربایی بر عمل او صدق نمی کند.

در ماده ۶۳۱، ملاک و زمانی برای عنوان تازه متولد بودن، بیان نشده است و به نظر می رسد این عنوان تا وقتی است که کودک به صورت کامل برای والدین و اشخاصی که او را دیده اند قابل تمایز با کودکان دیگر نباشد، به گونه ای که اگر با کودک دیگری جابجا شود قابل تشخیص نباشد، هر چند ملاک مراجعه به عرف نیز قابل دفاع است.

۶- ارکان و عناصر اخفای طفل

در حقوق موضوعه دو گروه مورد بررسی قرار گرفته است؛ اولین گروه از بزه دیدگان جرم ربودن و اختفاء کودکان، کودکان تازه متولد شده می باشند؛ گروه دیگر از بزه دیدگان جرم ربودن و اختفاء کودکان، کودکان کمتر از ۱۵ سال می باشند (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۵).

۶-۱- عنصر قانونی اخفای طفل

ماده ۶۳۱ همان قانون نیز اشعار می دارد: «هر کس طفلی را که تازه متولد شده است بدزدد یا مخفی کند یا او را به جای طفل دیگری یا متعلق به زن دیگری غیر از مادر طفل قلمداد نماید به شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و چنانچه احراز شود که طفل مزبور مرده بوده مرتکب به یکصد هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد».

۶-۲- عنصر مادی اخفای طفل

عنصر مادی: عنصر مادی این بزه، افعال مادی و مثبت ربودن، مخفی کردن، قلمداد نمودن و متعلق دانستن تقلبی اطفال تازه متولد شده می باشد (بیگی، ۱۳۹۴: ۳۰۲). ص ۲۱۳.

عنصر مادی که می توان از آن به تظاهر خارجی فکر مجرمانه تعبیر کرد در مورد جرم سلب آزادی به شرح زیر قابل بررسی است:

۶-۲-۱- خصوصیت مرتکب

در ماده ی ۶۲۱ مرتکب خصوصیتی ندارد و اطلاق و عموم عبارت «هر کس» شامل هر شخصی اعم از مأمور و غیر مأمور است. در ماده ۶۳۱ نیز همین وضعیت حاکم است. ولی در مورد ماده ۶۲۱ ذکر این نکته لازم است که قانون گذار به عنوان مرتکب هم از عبارت «شخصاً» استفاده کرده و هم از عبارت «یا توسط دیگری» و این امر دلالت بر آن دارد که ممکن است شخص مباشرت در ربایش یا اخفا داشته باشد یا دستور این کار را صادر کرده و از اجیر خود بخواهد که فرد مورد نظر را برای وی برآید یا مخفی کند که در هر دو صورت برای وی مجازات مباشرت را در نظر گرفته است. به عبارت دیگر، در این ماده قانون گذار برای عملی که در واقع معاونت در جرم است مجازات مباشرت را پیش بینی کرده است. به نظر برخی، «در این قبیل موارد، مرتکب اصلی همان فاعل معنوی جرم تلقی می شود» (گلدوزیان، ۱۳۸۶: ۲۱) که به نظر می رسد استعمال اصطلاح فاعل معنوی در این مورد درست نباشد. چون، در مورد اجیر نیز می توان دو صورت را تصور کرد: اول آن که، اجیر نسبت به موضوع یا جاهل است که در این صورت به اعتبار جهل به موضوع عمل وی اساساً جرم نیست و یا مکره، به مفهوم ماده ی ۱۵۱ قانون مجازات اسلامی، که مسئولیت کیفری ندارد. در این صورت دستور دهنده مرتکب جرم (مباشر) تلقی می شود.

دوم آن که، عالم به موضوع است که وی شخصاً به عنوان مباشرت در ربایش یا اخفا مسئولیت کیفری خواهد داشت و البته دستور دهنده نیز معاون وی تلقی می‌شود، که قانون‌گذار برای وی مجازات مباشر را تعیین کرده است.

۲-۲-۶- موضوع جرم

در ماده ی ۶۳۱ به طفل تازه متولد اشاره می‌کند. عبارت طفل با عبارت طفل تازه متولد تفاوت دارد و این تفاوت از وصف «تازه متولد» روشن است (بیگی، ۱۳۸۹: ۲۹۸). چون اگر به مستفاد از حکم ماده ی ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی دختری را که هنوز به نه سال تمام قمری و پسری را که هنوز به پانزده سال تمام قمری نرسیده بتوانیم طفل قلمداد کنیم در مورد طفل تازه متولد نمی‌توان این مفهوم را پذیرفت و طفل تازه متولد به کسی اطلاق می‌شود که چند روز (و حتی نه چند ماه) از زمان ولادت او سپری شده باشد، مضاف بر این که در مورد طفل نیز نمی‌توان به مفهوم مستفاد از ماده ی ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی استناد نمود و به نظر می‌رسد در اینجا قانون‌گذار به مفهوم عرفی این عبارت توجه داشته است و در عرف از این جهت فرقی بین دختر و پسر نیست و حداکثر تا زمان شروع به تحصیل را می‌توان طفل در این معنا تلقی کرد و بعد از آن را باید داخل در مفهوم شخص قرار داد که بر حسب مورد می‌تواند مشمول ماده ی ۵۸۳ یا ۶۲۱ قرار بگیرد (رحمدل، ۱۳۹۳: ۱۲).

۳-۲-۶- فعل مرتکب

هم‌چنان که در پیشتر توضیح داده شد فعل مرتکب در ماده ی ۶۲۱ به شکل ربودن و مخفی کردن و در ماده ی ۶۳۱ به شکل دزدیدن و مخفی کردن پیش بینی شده است که همگی دلالت بر عمل مادی مثبت دارند و ترک فعل عنصر مادی این جرایم را تشکیل نمی‌دهد (شکری و قادر، ۱۳۸۹: ۱۰۸).

۳-۶- عنصر روانی اخفای طفل

از حیث عنصر روانی با توجه به مطلق بودن جرم باید گفت که با سوءنیت عام جرم تحقق می‌یابد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۸). به عبارت دیگر، علم به حکم که مفروض است و علم به موضوع نیز با توجه به کیفیت ارتکاب عمل باید مفروض تلقی شود. در مورد سوء نیت عام خواست توقیف یا حبس یا ربودن یا اخفا یا دزدیدن کفایت می‌کند و فقط در ارتباط با ماده ی ۶۲۱ علاوه بر سوء نیت عام انگیزه مرتکب از ربودن یا اخفا باید یکی از مصادیق مذکور در ماده یا مصادیقی مشابه موارد مذکور باشد. در هر حال برای تحقق جرم موضوع این ماده وجود انگیزه شرط است و بدون انگیزه جرم تحقق نمی‌یابد (آزمایش، ۱۳۸۸: ۱۵۲). از عبارت «یا به هر منظور دیگر» در صدر ماده ی ۶۲۱ که به دنبال احصای مصادیقی از انگیزه های مذکور در ماده ی ۶۲۱ بکار رفته نباید استنباط کرد که اولاً برای تحقق این جرم وجود انگیزه شرط نیست و ثانیاً اگر هم وجود انگیزه شرط باشد هر نوع انگیزه ای کفایت می‌کند. بلکه باید معتقد بود که منظور مقنن از عبارت «یا به هر منظور دیگر» آن است که انگیزه های دیگر باید در ردیف انگیزه های مذکور در ماده با شند و مجازات سنگین تعیین شده برای این جرم موید صحت این استنباط است.

نتیجه گیری

با توجه به مطالب معنونه، در مقام جمع بندی باشد بیان داشت که، مشهور فقها در مورد ربودن کودک به شرط عدم فروش آن قائل به تعزیر هستند اما اگر سارق کودک را بفروشد بر اساس نظر اکثر، مجازات وی قطع دست است؛ در قانون نیز ربودن و اختفاء کودکان ممنوع بوده و برای مجازات حبس و همچنین جزای نقدی در نظر گرفته شده است. در قانون نیز برای این مورد مجازات، حبس در نظر گرفته شده است. ایرادی که بر مقنن در ماده ی ۶۳۱ وارد است آن است که علیرغم آن که قانون گذار در مقام اتخاذ یک سیاست جنایی افتراقی در مورد طفل و ظاهرا برای حمایت بیشتر از اوست در مقام مقایسه با ماده ی ۵۸۳ برای مرتکب جرم موضوع ماده ی ۶۳۱ مجازات کمتری تعیین نموده است.

- ایمانی، عباس (۱۳۹۲)، فرهنگ اصطلاحات حقوق کیفری، تهران، نشر نی.
- آذرنوش، آذرتاش (۱۳۹۴)، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، تهران، نشر نی.
- بیگی، جمال (۱۳۹۰)، بزه‌دیدگی اطفال در حقوق ایران، تهران، میزان.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۸۸)، لغتنامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران.
- رحمدل، منصور (۱۳۹۳)، سلب آزادی از اشخاص در قانون مجازات اسلامی، فصلنامه تحقیقات حقوقی آزاد، دوره ۷، شماره ۲۴.
- سیزواری، سید عبدالاعلی (۱۳۹۰)، مهذب الأحكام، قم، موسسه آل البيت (ع).
- شکری، رضا، قادر، سیروس (۱۳۸۹)، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی، تهران، مهاجر.
- شیخ طوسی، أبو جعفر محمد بن حسن (۱۴۱۴ق)، المبسوط فی الفقه الإمامیه، تهران، مکتب مرتضوی.
- طریحی، فخرالدین (۱۴۱۶ق)، مجمع البحرین، تهران، مکتب مرتضوی.
- علامه حلی، حسن بن یوسف بن مطهر (۱۴۲۰ق)، تذکره الفقهاء، قم، موسسه آل البيت (ع).
- قاسمی، محمد حسن، حسینی زیدی، سید ابوالقاسم، ریحانی چمن آباد، علی (۱۳۹۹)، حمایت کیفری از تمامیت معنوی حقوق کودک در فقه امامیه و تطبیق آن با قوانین کیفری، مطالعات فقه امامیه، دوره ۹۹، شماره ۱، بهار و تابستان.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۸)، حقوق جزای اختصاصی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- معین، محمد (۱۳۸۶)، فرهنگ معین، تهران، زرین.